

ZAKLETA KRALJIČNA

NOVELA — M. ŠNUDERL

Organist je dal z glavo znamenje, pritisnil na tipke orgel, istočasno so se oglasile tudi pevke in pevci. To ni povsem točno. Pravočasno je dala od sebe glas le gospodična Cecilija, vsi drugi so šele po njenem vzgledu, vsaj četrť takta pozneje, ubrali za njo. Seveda, gospodična Cecilija je bila gospodična, drugi vsi pa kmečka dekleta in fantje; ona je najlepše pela in tudi najzanesljivejše vedela, kdaj sme z glasom na dan in si je tudi edina upala kar na slepo zadeti pravo noto. Zapeli so — tik pred povzdigovanjem je bilo —

«Lepo zapo-ojmo...»,

kar se je zgodilo ono nepričakovano: Ko je organist pritisnil na tipko, da bi zapela oni «-oj -mo», ni bilo glasu iz piščali. Organist je pogledal, naglo pritisnil močnejše, zaman. Brž je pretaknil neke registre, vnovič udaril močnejše po tipki, zastonj. Glasu za «oj» ni bilo iz orgel. Medtem so pevci prešli že dalje. Organist je spremljal, a tistega glasu, kadarkoli bi moral zapeti, ni bilo. Organist se je obupno ozrl po gospodični Ceciliji. Ta je razumela. Kadar bi imele orgle zapeti oni glas, je gospodična Cecilija povzdignila in na ves glas ubrala oni ton, ko da bi hotela pomoči nesrečnim orglam. Maša je minila, pevke in pevci so se razšli, orgle pa so ostale gluhe na tisto piščal. —

Gospodična Cecilija je bila nadučiteljeva hči. Oče je bil že zdavnaj umrl. Mati je imela penzijo in ob šoli hišico. Hči ni bila ne za gospoda, ne za kmeta. Za gospoda ne, ker je bila po izobrazbi in bistvu kmetica, saj nikoli ni bila v mestni šoli ali sicer zdoma; za kmeta ne, ker je bila tenka, se oblačila po gosposko in si rajtala, da je več ko ona kmečka dekleta, rdečelična, z ruto na glavi in močnimi, polnimi boki. Za delo ni prijela; roke je imela nežne in bele, ko da bi jih z moko posipal. Šivala je, sprehajala se in — na ženina čakala. Kakšen domač fant bi jo bil še vzel — že zato, ker je le prav za prav gospodična, pa bi mu bilo všeč, tako lepo reč imeti po rokah. Pa gospodični Ceciliji se je obraz nahudil kot ob hudi uri nebo. Pa da si upa! je lomila bele roke. Tako jo ponižujejo! Ona — pa kmeta! Ona, ki je učiteljeva hči — kmetica! Solze so jo oblile. Kako morejo ljudje segati po nji in jo vlečiti k sebi dol, ko da ne bi vedeli, kdo je ona, gospodična Cecilija! Ona vendar ne bo krav molzla, svinj krmila, po polju delala. Ona čita knjige, šiva, sprehaja se in klavir igra — Da, res, tudi klavir je igrala. Oče jo je bil naučil in igrala je

lepo vse domače popevke, nabožne in vesele. To pa je bil njen poglaviti ponos. Klavir je bil magična sila, ki ji obdrži snubca. Od koderkoli je kdorkoli prišel, da je imel gosposko obleko, vsakemu je naklonila vso svojo pozornost gospodična Cecilija. Često so se menjavali uradniki na železniški postaji, zdaj pa zdaj je prišel mlad učitelj, včasih kak študent. Gospodična Cecilija je vsakega vzljubila, vsakemu žrtvovala vse svoje sanje, iztrosila vse svoje nade. Ta in oni ji je vračal — morda je popil med njenih usten, prej ko je odšel, ne da bi se vrnil. Odhajali so, z njimi leta. S časom se je razglasil klavir. Navijala je, uglašala, a klavir je pel slabše in slabše. Tedaj se spomni gospodična Cecilija Petra, šestnajstletnega pastirja, ki se na vse muzike razume.

Pastir Peter je bil nezakonski, mati je bila poročena na Westfalskem s slovenskim rudarjem in ni skrbela zanj. Dečko pa je bil brihten, da mu ni bilo para. Take piščalke je znal napraviti, da jih je kupoval — za žemljo — trgovec in jih oddajal sejmar-skim krošnjarjem. Harmonike je napravil, niso bile bogve kaj, a — kdo mu je bil kos? Vsako muziko je znal, da je le prijel zanjo. Na piščal, harmoniko na meh in na orglice. Škoda fanta, da krave pase, je dejal, kdor ga je poznal.

Peter je prišel, popravil klavir, uglasil ga, očistil, prestavil in premaknil, da je pel, ko da bi bil nov. Gospodični Ceciliji je žarel obraz, ko je udarila s svojimi belimi rokami po njem. Petru pa se je ta hip zazdela lepa, silno lepa, lepša od svetnic. Nikoli še ni bil videl od blizu ženske, ki bi bila tako lepa. Gole roke — brez rokavov; na prsih izrezano, da se je svetila koža ko mramornata plošča; izpod krila je gledala nožica, ko da bi bila deklica, ne pa gospodična Cecilija. In klavir ima! In igrati je znala na klavir! Je še več mogoče? Zahrepenel je tedaj pastir Peter po gospodični Ceciliji, ujeda se mu je zajedla globoko v srce, presanjal je vse noči in vse dni o nji, vse svoje gradove, vse načrte, vse nade zidal, da so bili zanj prav — in za njo. Iz enolične vaške okolice se je odražala ona ko roža med marjeticami, ko solnce nad zvezdami. Zato se je oprijelo njegovo hrepenenje tega, kar ga je dvigalo višje, daleč od tod, tje, kamor so ga gnale neslutene želje.

Tedaj je šel župan na sodnijo in dosegel, da so pisali materi na Westfalsko strogo pismo. Otrok nima v zakonu, tu pa ji je sin, pastir, ki ima tako čudežen talent za muziko, da zna popraviti klavir, lajne, dela piščali, harmoniko in zna svirati na vse, kar mu pride pod roke. Tam na Westfalskem je mnogo fabrik in delavnic, tam izdelujejo instrumente. Greh bi bil, ako mati in njen mož, očim, ne bi hotela vzeti otroka k sebi in ga dati v nauk.

Lepo sta naredila mati in oče. Sam očim je bil prišel po pastorka Petra, pastirčka, in ga vprašal, ali bi hotel iti z njim, da ima mesto, kjer se bo izučil za izdelovalca orgel in drugih imenitnih instrumentov. Redek je ta poklic, a ni slab. Malokdo ima talent. Peter ni pomišljal. Le še k gospodični Ceciliji je stopil in povedal, da gre sedaj na Westfalsko, kjer se bo instrumentov učil. Ko se povrne, je del — in oči so se mu zasvetile — se spet zglesi; tedaj bo tudi on gospod . . .

Vse je bilo tako. Pastir Peter je odšel in se izučil izdelovanju in popravljanju orgel in vseh drugih godal, pihal in instrumentov na stroj in na človeško urnost. Gospodična Cecilija pa je ostala, šivala, se sprehajala, igrala klavir in imela bele roke.

Leta so minila. Snubci so prihajali in odhajali, gospodična Cecilija je ostala, ko so odhajala leta in tiha žalost se je vselila v njeno srce, žalost kakor slutnja. Tedaj je nekdo — pravili so, da eden od onih, ki jih je ljubila gospodična Cecilija in ki so šli — izrekel, da je gospodična Cecilija zakleta kraljična. Zloben je svet, nevoščljiv. Ne more biti to, kar bi rada bila, neče biti to, kar je. Ko kača s krono na glavi. Je kača, ako jo pogledaš, pa ni, ker je kraljična, ki je zakleta in ima krono.

Tugovala je gospodična Cecilija, ko je izvedela, kako ji sponašajo. Fantje, ki so šli mimo, so se glasno pogovarjali o zakleti kraljični in še v cerkvi, na koru med mašo, je slišala med pevci šepet o zakleti kraljični. Odslej ni marala več pevcev. Stala je čisto spredaj ob ograji, da jim je kazala hrbet in da jim ni bilo treba gledati v obraze. Globoko je bila užaljena. Kajti tedaj je spoznala, da je vse to okoli nje mladina, ona pa je najstarejša pevka. Skoro dvajset let že hodi pet na kor. Sedaj pa je tako . . . Pa še se ni bila udala. Oblačila se je v lepe nogavice, v kratka krila, gole so ji bile roke in vrat, poprašila se je po licu, počrnila obrvi, pordečila ustni — še lepša je bila ko prej, še bolj poželenja vredna, zrela ženska, ne več negodno zijalo, ko nezreli ptič brez peroti, kakor je danes ženska mladina. Še se je rada razgovarjala z vsakim, ki je bil — boljši, hodila na sprehod z njim in mu igrala na klavir. —

Deset let je minilo, odkar je pastir Peter odšel, tisto nedeljo pa, ko se je bila orglam zataknila ona piščal, ki daje od sebe glas «-oj -», kadar pojo «Lepo zapojmo, čast...», se je vrnil pastir Peter, gospod Peter, popravljaec orgel.

Da ni bil še vedno tako majhen, s svojim krmežljivim obrazom in majhnimi očmi, boječ in plah v hoji in kretnjah, ga nihče ne bi bil spoznal. In da ni imel v očeh še vedno one trde, jeklene svetlobe, ki ve, kam hoče in ki doseže, kar hoče — nihče ga ne bi

bil spoznal. Tako pa so ga spoznali, ko je po maši stopil v gostilno. Organist pa ga je objel, še razjokal bi se bil skoraj.

«Oj, gospod Peter, vas je poslala sama sveta Cecilija, orgel sveta patronica. Danes se je zataknila piščal, vse sem odprl, vse snel in preložil, ali piščal ne poje. V grlu se ji je nekaj zataknilo, vi, edini vi pomorete, naš gospod Peter!»

Peter se je smehljaj in dajal za pijačo. Tako je povedal, da je na Westfalskem družabnik svojega bivšega mojstra, ki je star. Orgle gradi in vse slične instrumente. Dobro mu gre, sedaj sta mati pri njem in oče, ki dela službo pod njim, v njegovi delavnici. Trdo mora delati, nič ne sme postopati, toliko, da utegne jesti in spati. Zato pa je dela dovolj, tudi jela, hvala Bogu, in zaslužek je pošten.

Faranom se je srce stiskalo v prsih, nevoščljivi so mu bili iz dna srca, a prijazna lica so kazali in hitreje praznili kozarce, ko je pa prilika in plača sam gospod Peter vse.

Nekaj časa ostane — je zamišljeno rekel gospod Peter — da si oddahne. Želja po domačiji ga je bila prignala domov, da že več ni mogel drugače.

To je bilo. Sredi šumnega dela v velikem mestu je videl gospodično Cecilijo ob klavirju, golih rok in bele kože po prsih ko mramornata plošča. V njej je kos domačije. Prisadil bi ga k sebi, ta kos domačije, Cecilijo z njo...

Oglasil se je pri gospodični Ceciliji. Prijazno ga je sprejela, pa ne preveč; mešana čuvstva so ji vstajala ob gospodu Petru. Gosposko je oblečen, lepo govori — pa je bil pastir, raztrgan. Gospod ni, ker ve, kaj je bil. Gospodje so pa oni, ki neznano odkod pridejo in gredo. Peter je Peter... Krmežljiv je, majhen, kakor deček prav za prav.

Gospod Peter je bil prijazen. Povedal ji je, kako mu gre. Pristavil je, da mu manjkata dom in domačija. Ženiti se mora, pa domačo bi rad, da bi ne bil le dom, temveč tudi domačija.

«Ali bodete popravili orgle?» ga je prekinila gospodična Cecilija in zardela. «Popravite jih, predolgočasno bo sicer ob nedeljah!»

«Bom, kar jutri bom,» je govoril gospod Peter, «vam na ljubo, gospodična Cecilija. Pridite pogledat k delu! Saj pridete, kajne?» je dodal in uprl svoje trde oči z njih jeklenim bleskom v njene, da je zatrepetala. Bliskoma ji je šinilo, da bi bil nemara Peter bolj zanesljiv, ko novi progovni mojster, ki hodi k nji na obisk. Peter jo poroči, progovni mojster nič ne reče in namigavanja neče razumeti. Silno prijazno je dala Petru roko, spremila ga do vrat in gledala za njim.

Gospod Peter je bil tedaj na vrhuncu svojih želj.

Navsezgodaj drugega dne je gospod Peter že bil na koru in razložil orgle. Prekanjeno se je smehljal, ko je prestavljal piščali, premikal sapnike in pritrjeval členke in gibala tipk. Organist jih ne užene, to so skrivne bolezni ali pa nagajivost starih orgel. Razsrde se šmele nad samcatim glasom, koklja nad nebogljenim piščetom, nad drzno nadležno piščalko in jo premaknejo, da mora molčati. Piščali so ko deca, one, visoke, male in tenke; nizke, dolge in debele so gospodarji. Gospod Peter je zlezel v orgle. Nikar, nikar! Pomirite se, Bogu služite, saj je pokore dovolj! Naj spet poje v božjo slavo, srenji v čast, v radost, tudi ona piščal, ona tenka, ki zapoje «-oj» kakor je bil rekel organist. In sedaj še tem bolj, ko bodo pele tudi njemu v radost in gospodični Ceciliji — gospé Ceciliji, aj, aj, gospé...

Prišla je, ko rožica rdeča in bela, črnih obrvi. Gole roke je imela, krilo do kolen in okoli vrata izrezano, da se ji je svetila koža na prsih ko mramornata plošča.

«Poje?» je vprašala gospodična Cecilija in zardela.

«Poje!» je vzkliknil gospod Peter in stopil iz orgel za njo, ko je sedla na klop in iskala tipko. Sklonil se je čez njo, postavil register, ona pa je pritisnila prst svojih belih rok — ko da bi jih bil z moko potrosil — na tipke in zaigrala.

«Lepo zapo-ojmo,
čast povzdigu-ujmo...»

Orgle so pele, gluha piščal je zapela ko škrjanček, veselo poskočila in drobila svoj glas pod mračni cerkveni obok. Tedaj se je gospod Peter sklonil čez gospodično Cecilijo, jo objel in rekel: «Po vas sem bil prišel... za vas sem delal — ko sem bil še pastir in sem vam navijal klavir, sem vas v srce zaprl...»

«Peter, Peter...» je vzdihnila gospodična Cecilija. «Ali boste moji?» je dahnila z otroško mehko.

Nasmehnil se je. «Oženiva se. Brž dava na oklice, da greš z menoj, že kot žena poročena!»

«Moj mož boš!» je zavrisnilo iz nje, od daleč nekje, dvajset let staro, je prihajalo, izvilo se ko vzdih jetnika, ki stopi iz dolge, dolge ječe, in se razžarilo ko vrisk mladostnih orgel. Ali je mogoče? Ni to le sen? Omoži se? Ne, ne...

Peter se je stisnil k nji in jo poljubil.

«Orgle so mi dale nevesto za nagrado. Viš, Cecilija, piščali se je zataknilo, kakor grižljaj človeku v grlu, pa ni mogel glas iz nje. Poznaš lepo pravljico? Grda čarovnica je začarala kraljično; ko je jedla, se ji je zataknil grižljaj. Sto let je ležala, dokler ni prišel

junak, dregnil kraljično, da ji je krhelj zdrknil iz grla. Tudi orgle so take, junaka jim je treba, tudi njim, zakletim kraljičnam!»

Gospodična Cecilija je skočila na noge, ko da bi jo bil ujedel gad. V hipu se ji je posvetilo. Kakor vsi drugi! Zabavati se hoče z njo, osmešiti jo in pustiti! Psovko ji je zabrusil v obraz, potem, ko jo je ponižal. Tako grdo še doslej ni bil nihče ravnal z njo, ko ta Peter, pastir.

«Vi, vi?» je sršela v blazni jezi in strasti. «Takle, ki je bil pastir, ki še gospod ni? Ko bi ga vsaj kaj bilo! Majhen je, krmežljiv, majhnih oči kot otrok — pa da bi z mano norce bril? O, jaz si-
rota! Saj sem prav slutila, da za mene ni rešitve... Pa sem mu
verjela... Pa je najslabši od vseh, v obraz zabrusi psovko...
drugi so na skrivaj odšli in obmolknili, ker so bili gospodje... O,
ta sramota, sramota!» je vikala v solzah, vila svoje roke in cepe-
tala po stopnicah navzdol, ne meneč se za vse začudeno, obupno
vpraševanje in zagotavljanje nesrečnega gospoda Petra, ki ni
vedel, ni znal, kaj je zagrešil.

Odšla je, on pa je sedel sam na klopi, glava se mu je povesila na prsi. Pomirila se bo, povedal ji bo, da ni nič slabega mislil in da bi jo res vzel. Pa bo verjela, bo bo...

V tem je prišel organist.

«Ali je bila pri vas, kaj?» je vprašal in se hudobno posmejal.

«Vsak, ki pride, je v milosti pri nji!»

«Pri kom?» je pogledal orglar.

«Pri zakleti kraljični!»

Počasi je vstal. «Tako pravite — nji, gospodični Ceciliji?»

«Kajpak. Čaka na rešenika, pa ga ni. Ni to, kar kaže, da je; ta neče biti, kar je. Rešenikov je bilo — ojej — pa odrešil je ni nihče. Samica je, že kiska in vela.»

«Kakšnih rešenikov?»

«I, kaj. Vsak ji je dober, da le kmet ni. Vsak tak — — misli, da jo bo vzel. Kdo pa bo jemal — tako...»

Tako je ugašalo hrepenenje pastirja in gospoda Petra. Ko je pod mrak šel mimo hišice ob šoli, je slišal klavir in smeh. Ozrl se je skozi okno. Poleg gospodične Cecilije je tesno sedel progovni mojster, desnico okoli njenega pasu, levico na prsih. Usta je imel ob njenem vratu.

Pastir in gospod Peter se je še enkrat ozrl skozi okno. Gospodična Cecilija je bila tako grda in stara! Rdeče je bila pomazana, belo poprašena, črno narisana okrog oči. Suha je bila, rame so ji

štrlele — same kosti, koža na prsih je visela velo, zgubano, brez barve in soka.

In še v tretje se je ozrl skozi okno. Pri klavirju je sedela ženska, tuja ženska. Sedaj se je spomnil svoje mladosti. Nekoč mu je ugajala. Ah, daleč je mladost, bežna so leta. Jeklena doba je, trdo delo, bridek kruh.

Stopal je po vasi. Vse je bilo pusto in dolgočasno. Vrne se k svojemu delu; kaj bi tu med ljudmi, ki jim je tuj? Pastir jim je bil dober, gospod ni več njihov. Ko je šel mimo cerkve, je obstal. Hudomušen smehljal mu je šinil čez obraz. Naglo je stopil v cerkev, na kor, odprl orgle, segel z roko vanje in nekaj popravljaj in nastavljal. Ko je bilo končano, je odšel. —

Organist je dal z glavo znamenje, pritisnil na tipke orgel, hkratu pa so se oglasile tudi pevke in pevci. To ni povsem točno. Pravočasno je dala od sebe glas le gospodična Cecilija, vsi drugi so šele po njenem vzgledu, vsaj četrt takta pozneje ubrali za njo ... Zapeli so, tik pred povzdigovanjem je bilo —

«Lepo zapo-ojmo ...»,

kar se je zgodilo ono nepričakovano.

Nekaj je zaškripalo v piščali, ko je organist pritisnil na tipko, da bi zapela oni «-oj-mo», in ni bilo glasu iz nje. Organist je pogledal, naglo pritisnil močnejše, zaman. Brž je pretaknil neke registre, vnovič udaril močnejše po tipki, zastonj. Glasu «oj» ni bilo iz orgel.

Medtem pa se je zgodilo še nekaj. Komaj je zahreščalo v orglah, je prebledela gospodična Cecilija, prijela se za glavo in omahnila pevkam v naročje, globoka nezavest ji je odsekala glas.

V tem hipu je onkraj reke mimo cerkve hrumel vlak, ki je nosil v tujino gospoda Petra, zadnjega snubca gospodične Cecilije.

PAUL MORAND

S T. L E B E N

Med povojnimi francoskimi pisatelji stoji brez dvoma Paul Morand na enem izmed prvih mest. Ko je leta 1922. izšla njegova zbirka novel «Ouvvert la Nuit» («Odprto ponoči») in naslednje leto «Fermé la Nuit» («Zaprto ponoči»), je sprejela publika obe deli s tolikim navdušenjem, da so se založniki trgali za njegova nadaljnja dela. Vse, kar se bavi s slovstvom, je govorilo in razpravljalo v onih letih skoro izključno o teh dveh zbirkah novel in njih pisec je postal